

Een panoramaschets van filmstudies

Filmstudies in Nederland en Vlaanderen

Het vak filmstudies bloeit met vele bloesems, ook in Nederland en Vlaanderen. De weelde van deze ‘blooming business’ roept ook vragen op: hoe verliep de aanloop hiertoe, welke vergezichten zijn er te onderscheiden en is het louter goud dat blinkt?

In Nederland en Vlaanderen ontbreekt tot op heden een bruisende academische conversatie over het vak filmstudies. Waar blijft de openbare en kritische polemiek over de mogelijke vraagstellingen en methoden, en de evaluatie van reeds behaalde resultaten? De tijd is er rijp voor, want het onderzoek en het onderwijs van filmstudies draaien op volle toeren. Dit succes verdient een moment van reflectie. Ik begin met een terugblik.

In de jaren vijftig werd voorzichtig de basis gelegd voor filmstudies in Nederland (Hogenkamp 1999). Eén van de prille mijlpalen was de benoeming in 1959 van de filmcriticus A.J.P. Domburg (1895-1983) als lector film aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, een eervolle afronding van een lange loopbaan bij onder andere het dagblad *De Tijd* en het katholieke filmtijdschrift *Filmforum*. Als wetenschapper of als leermeester heeft hij echter geen school gemaakt.¹ Terugblikkend heeft het Nederlandstalig hoger onderwijs in filmstudies twee bevolgen grondleggers gehad: de hoogleraren J.M. Peters en André Vandenbunder. Beiden begonnen hun zendingswerk in de jaren vijftig en beiden hebben veel invloed gehad op de ontwikkeling van het vak door middel van hun onderzoek en hun leerlingen.

Peters was hoogleraar bij de vakgroep Audiovisuele Communicatie van de K.U. Leuven. Daarnaast gaf hij vijfentwintig jaar lang (vanaf 1957) de befaamde vrijdagcolleges Filmkunde, als bijzonder hoogleraar bij de vakgroep Massacommunicatie van de Universiteit van Amsterdam (Tee 1985 en Hogenkamp 1999). Het onderzoek van Peters was gericht op het toepassen van de retorica als methode van filmanalyse, zijn onderwijs ondersteunde hij met een indrukwekkende lijst van didactische publicaties, het meest recent *Montage. Een inleiding* (Peters 2003, zie bijlage 3).

Professor Vandenbunder gaf vanaf de oprichting in 1962 les aan de Vlaamse filmacademie het Rits, doceerde aan de universiteit van Antwerpen en verzorgde vele jaren bij het Koninklijk Belgisch Filmarchief de legendarisch geworden openbare colleges op de woensdagavonden, plus talloze filmanalyseweekenden en zomercursussen. Het onderzoek van Vandenbunder was gericht op het toepassen van de semiotiek van Peirce als methode van filmanalyse. Hij bleef zijn hele leven schaven

aan zijn collegeaantekeningen, met een intense academische gedrevenheid, zonder tot publicatie over te gaan. Hij was een bezielde film liefhebber die in zijn voordrachten zijn publiek kon inspireren door zijn geweldige energie en mateloze toewijding aan de grote filmmeeesters. Vandenbunder overleed in 2002.

Verbreding van het vak In de jaren tachtig werd het onderwijsveld van de Nederlandstalige filmstudies een stuk breder. Bij het Instituut voor Theaterwetenschap in Utrecht en de vakgroep Theaterwetenschap in Amsterdam werd de basis gelegd voor bestudering van film (en televisie). In Leiden doceerden Nico J. Brederoo en Cobi Bordewijk Filmgeschiedenis als bijvak, in Tilburg ontwikkelden Hans van Driel en Marc Westermann het vak Audiovisuele Communicatie, in Rotterdam onderzocht Chris Vos film als historisch bronmateriaal. In Leuven zorgde professor Willem Hesling voor de continuïteit en in Brussel verzorgde professor Hubert Dethier filmonderwijs. De meest actieve brandhaard van onderwijs en onderzoek in die tijd was echter Nijmegen, waar Eric de Kuyper in 1978 startte met het bijvak Dramatologie, dat hij samen met Emile Poppe vanaf 1984 uitbouwde tot de vrije studierichting Film en Opvoeringskunsten. Staf en studenten vonden een podium voor hun (semiotisch) onderzoek in het tijdschrift *Versus*, dat tien jaar heeft bestaan (van 1982 tot 1992). Dat de subsidie voor *Versus* werd stopgezet, is een teken dat het filmstudies toen ontbrak aan status. Een misstand die ondertussen wel is verminderd, maar die nog steeds niet volledig uit de wereld geholpen is.

De introductie van de tweefasenstructuur in de jaren tachtig heeft filmstudies een grote stimulans gegeven. In Utrecht en Amsterdam kreeg Theaterwetenschap de status van hoofdvak (voorheen was het een specialisatie, een ‘kopstudie’ na het kandidaats), binnen deze context konden nieuwe film docenten aangesteld worden. In de jaren tachtig was er sprake van een interuniversitair overleg tussen hen, in de vorm van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek van Media (Swom).

De mediahistorici vormen vanouds een speciale bloedgroep in het grensgebied van filmstudies. De vereniging Geschiedenis, Beeld en Geluid was vanaf de jaren tachtig het overkoepelend orgaan, met een eigen uitgave, het *GBG Nieuws*, en was aangesloten bij de IAMHIST (International Association for Audio Visual Media in Historical Research and Education). Daarnaast gaf de stichting Mediageschiedenis acht jaar lang het *Jaarboek Mediageschiedenis* uit (1989-1997). De twee publicatierreeksen werden vanaf 1998 gebundeld in het nog steeds bestaande *TMG, tijdschrift voor Media Geschiedenis*. Dit tijdschrift vormt ook het podium voor reflectie over de eigen onderzoeksdiscipline.²

De Nederlandse en Vlaamse filmstudies kwamen in de jaren negentig tot bloei. In de jaren negentig konden in Nederland voor het eerst hoogleraren filmstudies benoemd worden (zie bijlage 1) en kwamen ook ‘de nieuwe media’ in beeld (in Utrecht, Amsterdam en Tilburg). Hans van Driel startte in 1999 vanuit de Universiteit van Tilburg het online tijdschrift *E-view, een elektronisch magazine over theater, film, televisie en digitale media* (<http://comcom.uvt.nl/e-view/>).

Onderzoek krijgt status Met de komst van hoogleraren kreeg onderzoek meer status en meer beoefenaars. Het onderzoek binnen filmstudies is in drie velden

Vandenbunder was een bezielde film liefhebber die zijn publiek kon inspireren door zijn geweldige energie en mateloze toewijding aan de grote filmmeeesters

onder te verdelen: ten eerste filmtheorie, ten tweede filmgeschiedschrijving en ten derde de bestudering van de praktijk van de filmwereld. Het verwerven van onderzoeksgeld is op alledrie de fronten nog steeds niet eenvoudig. In Nederland is het filmstudieonderzoek bijvoorbeeld versnipperd over vijf onderzoekscholen (zie bijlage 1). Mediastudies heeft tot nog toe geen eigen onderzoekschool (maar op dit moment is een verkenningscommissie bezig een adviesrapport op te stellen, dus wie weet...).

Laten we ondertussen de stand van onderzoekszaken binnen filmstudies in Nederland op een rij zetten. Filmtheoreticus Emile Poppe bewees zich als een onvermoeibaar onderzoeker van het Frans structuralisme, in Nijmegen heeft men al lange tijd een directe band met Parijs (dit komt onder andere tot uiting in vakbladen als **Iris** en **Hors Cadre**). Een cultuur van een citatie-indexen bestaat niet in Nederland, er zijn dus geen harde cijfers bekend, maar Ed Tan is waarschijnlijk de internationaal meest geciteerde Nederlandse filmtheoreticus.

De bestudering van de praktijk van de filmwereld werd in Nederland geïnitieerd door Dorothee Verdaasdonk. Dit aspect is een witte vlek gebleven ten opzichte van filmtheorie en filmgeschiedschrijving, terwijl binnen het onderwijs de voorkeuren waarschijnlijk anders liggen. Mijn inschatting is dat bij de onderverdeling van doctoraalscripties de categorie 'Praktijk van de filmwereld' het hoogst scoort. Deze doctorandussen (of bachelors) zien we meestal direct na hun afstuderen terug in het beroepsveld, ze ontwikkelen zich zelden tot onderzoekers.

Op het vlak van Nederlands filmhistorisch onderzoek ten slotte, kunnen Bert Hogenkamp en Karel Dibbets worden aangemerkt als productieve pioniers. In hun kielzog is een nieuwe generatie filmhistorici te onderscheiden die recent spraakmakende dissertaties hebben afgeleverd. Op het gebied van de Nederlandstalige filmtheorie en op het gebied van de praktijk van de filmwereld is de oogst aan proefschriften minder groot – zie bijlage 2. Een positieve tendens is de toename van vertalingen in het Engels en de directe Engelstalige publicaties. Sinds 1994 bestaat het Utrecht Seminar Mediastudies, een maandelijkse bijeenkomst van promovendi.

Didactisch visitekaartje De reflectie over de didactiek van filmstudies gebeurt in Nederland en Vlaanderen helaas nog sporadisch. Tot nog toe was er slechts sprake van enkele incidentele interviews.³ Hoe is het momenteel gesteld met het Nederlandstalige onderwijs in filmstudies?

Een eerste goede graadmeter voor de stand van zaken in het onderwijs in filmstudies is de hoeveelheid didactische publicaties. Een docent heeft behoefte aan een degelijk handboek als basis voor zijn of haar colleges. Peters publiceerde veel handboeken en uitgeverij Sun voerde een actief beleid op het gebied van filmuitgaven (in samenwerking met de vakgroep Film en Opvoeringskunsten). In 1991 verscheen het cursusboek van de Open Universiteit, **Filmkunde. Een inleiding**. Een sterk samengesteld auteursteam gaf een gedegen overzicht van de stand van zaken in de academische praktijk op het gebied van filmstudies van die tijd. Bij uitgeverij Boom

verschijnt dit jaar een totaal nieuw didactisch overzichtboek, *Beeldcultuur*, ook met auteurs uit Vlaanderen en Nederland, onder redactie van Hans van Driel.

Tegelijkertijd publiceert Chris Vos dit jaar een tweede, herziene druk van zijn boek **Het verleden in bewegend beeld** (1991).

De medewerkers van de leerstoelgroep Film- en Televisiewetenschap van de Universiteit van Amsterdam hebben hun collectieve visitekaartje afgegeven met enkele recente publicaties, met als vlaggenschip de inleidende bundel **Hollywood op straat** (Elsaesser & Hesselberth 2000). De vakgroep Film- en Tv-studies van de Universiteit Gent publiceerde naast de gids **Bewegend Geheugen** (Biltereyst & Vande Winkel 2004) ook de reader **Film / Tv / Genre** (Biltereyst & Meers 2004). Dit jaar kunnen we dus terugblikken op een mooie oogst – zie bijlage 3.

Een andere graadmeter voor de stand van zaken in het onderwijs in filmstudies is het aantal studenten. Zowel in Amsterdam als in Utrecht als in Gent is het aantal studenten de laatste jaren enorm gegroeid. Met de invoering van de bachelor-masterstructuur (vanaf collegejaar 2002/2003) is de onderwijsplanning wel moeilijker geworden. In de bachelorfase kunnen studenten in veel gevallen naar eigen keuze op basisvakken intekenen, momenteel is de toestroom van studenten van buiten de eigen vakgroep daarom volstrekt onvoorspelbaar en vaak (te) groot. Prangende vraag daarbij is: stromen deze grote groepen studenten ook door naar de masterfase in het eigen instituut? Ieder instituut probeert zich momenteel met het masteronderwijs te profileren. De komst van de BaMastructuur biedt nieuwe kansen, ook voor nieuwkomers, zoals onder andere de initiatieven in Antwerpen, Groningen, Rotterdam en Maastricht bewijzen.⁴

De laatste inventarisatie van het universitair filmstudieonderwijs dateert alweer van zes jaar geleden (Hoogerman 1998). Voor een actuele rondgang langs de instituten verwijs ik de lezer naar internet, waar de websurfer een breed assortiment aan onderwijsactiviteiten aantreft. De vraag of het nu goed of slecht gaat met het Nederlandstalige onderwijs in filmstudies, is moeilijk te beantwoorden, omdat de boel net gereorganiseerd is. Een goed teken is alvast het bestaan van een prijs voor de beste scriptie, vernoemd naar professor Peters.⁵ Een slecht teken is dat hier weinig ruchtbaarheid aan gegeven wordt. Een doctoraalscriptie (master thesis) eindigt helaas doorgaans nog steeds roemloos op een kastplank van de begeleider.

Een ander goed teken is dat studenten filmstudies na hun afstuderen veelal goed terecht komen, onder andere in de praktijk van filmvertoning, filmfestivals, filmbeleid, filmeducatie en filmkritiek. Daar staat tegenover dat slechts een enkeling doorstroomt in de filmwetenschap, want een wetenschappelijke carrière is in financieel opzicht een nog steeds weinig aantrekkelijk perspectief.

Internationale trends Zoals gezegd gebeurt de reflectie over het vak filmstudies in Nederland nog weinig expliciet en zelden in het openbaar. Als bescheiden aanzet hiertoe signaleer ik hier twee (internationale) trends: de toenemende institutionalisering van filmstudies en de verwarring over het object en de methode van filmstudies.

Wat eerstgenoemde trend betreft: eind jaren negentig was duidelijk sprake van een toenemende institutionalisering van filmstudies. Een eerste indicatie hiervoor zijn de websites die zich als 'portal' opwerpen, met talloze links naar universiteiten,

Studenten filmstudies
komen na hun afstuderen
veelal goed terecht,
onder andere in de
praktijk van
filmvertoning,
filmfestivals, filmbeleid,
filmeducatie en
filmkritiek

online magazines en databanken. Tevens is er sprake van een toenemend aantal koepelorganisaties (een Amerikaans voorbeeld: Society for Cinema and Media Studies) en didactische handboeken over filmanalyse en filmgeschiedschrijving, die ook keer op keer herdrukt worden (Bosma 2003 bevat een inventarisatie hiervan).

Er verschenen enkele inleidende boeken met een metaperspectief op de ontwikkelingen in filmstudies. Dyer (1998) is een bruikbare syllabustekst voor eerstejaars; hij probeert een ordening in het veld te scheppen door de onderscheiding van twee hoofdlijnen binnen filmstudies: de bestudering van de esthetische waarde van films – **the formal-aesthetic value** – en de bestudering van de maatschappelijke positie van film – **the social-ideological value**. Gledhill & Williams hanteren expliciet een metaperspectief als leidraad voor de didactische essays in hun inleidende bundel, die ze de programmatische titel **Reinventing Film Studies** meegaven. De Duitse essaybundel **Film. Quellen und Methoden der Filmforschung** (Bock & Jacobsen 1997) biedt een panorama van internationale ontwikkelingen binnen filmstudies. Op het deelgebied van filmtheorie bestaat al iets langer een levendig debat over methode en doelstelling. Zo publiceerden David Bordwell en Noël Carroll een bundel polemische essays met de eveneens programmatische titel **Post-Theory Reconstructing Film Studies** (1996), waarin de auteurs de filmtheorie van de jaren zeventig resoluut afwijzen.

Het metaperspectief bij de filmgeschiedschrijving kan bogen op een langere ontstaansgeschiedenis. Bij de filmgeschiedschrijving heeft immers in de jaren tachtig al een omslag plaatsgevonden, met de internationale jaarvergadering van filmarchieven in 1978 (het FIAF-congres van Brighton) als markeerpunt. Hommel (1991) beschrijft op een beknopte en heldere manier deze overgang van een klassieke filmgeschiedschrijving naar een revisionistische filmgeschiedschrijving. Het boek **Film History: Theory and Practice** (Allen & Gomery 1985) is nog steeds een unieke mijlpaal in het metahistorische perspectief. Recent verscheen in het vakblad **Cinema Journal** een dossier over de aanpak van het onderwijs in filmgeschiedenis.⁶

Ook de institutionalisering is bij de filmhistorici het meest ontwikkeld. De huidige filmhistorici kunnen een keuze maken uit een scala van internationale samenkomsten.⁷ Momenteel bestaat er bovendien een aantal gespecialiseerde tijdschriften voor filmhistorici (onder andere **Griffithiana**, gelieerd aan het festival van Pordenone, **KINtop, Cinema & Cie, 1895** en **Les cahiers de la Cinemathèque**, een uitgave van het instituut Jean Vigo). Filmhistoricus en -archivaris Paolo Cherchi Usai schreef een inleidend boek voor nieuwkomers in zijn werkveld en er bestaan gespecialiseerde gidsen voor de Nederlandse en de Vlaamse archiefwereld.⁸

Vervaaagde grenzen De tweede internationale trend is de verwarring over het object en de methode van filmstudies. Het is moeilijk het domein van de cinema af te bakenen en het wezenskenmerk van cinema te benoemen, omdat de vertrouwde grenzen zijn vervaagd. Filmtheaters vertonen steeds vaker films via een dvd-beamprojectie en steeds meer 'bioscoopfilms' (zowel klassiekers als nieuwe uitbreng) zijn alleen thuis in de huiskamer te zien. Moderne kunst in de musea

bestaat steeds vaker uit audiovisuele installaties en sommige films zijn alleen via internet te zien. De bioscoop heeft het monopolie van filmvertoning verloren, de kijkervaring in de filmzaal is slechts één van de vele mogelijkheden geworden. Er is sprake van **expanded cinema** (films die grenzen rekken, bestaande mogelijkheden verruimen) en van **exploding cinema** (films die grenzen verbreken, deconstructie van conventies). Kortom: de vraag dringt zich op, welk object filmstudies nu eigenlijk bestudeert. Op het International Film Festival Rotterdam 2002 werd de ontologische vraag '**What (is) cinema?**' tot thema verheven. Het wordt tijd dat deze identiteitsvraag ook academische aandacht krijgt. Raessens (2002) geeft een aanzet hiertoe.

Daarnaast bestaat de prangende vraag naar de methode van filmstudies. Het vak staat op een kruispunt van talloze buurtwetenschappen. Filmstudies heeft raakvlakken met (maar staat apart van) onder andere communicatiewetenschap, televisiewetenschap, mediastudies, Cyber Culture Studies, Popular Culture Studies (Gender Studies, Ethnic Studies, Queer Studies), Visual Culture Studies, theaterwetenschap, kunstgeschiedenis, muzikwetenschap, letterkunde, algemene literatuurwetenschap, geschiedenis, mentaliteitsgeschiedenis, culturele antropologie, kunstfilosofie, kunstsociologie, semiotiek, cognitieve psychologie, kunsteconomie, bedrijfskunde (marketing & promotie), bestuurskunde (filmbeleid). Deze interdisciplinaire perspectieven hebben het voordeel van potentieel vruchtbare kruisbestuivingen, maar brengen ook het gevaar met zich mee van richtingensrijd over de juiste methode. Een uitdieping van dit punt zou een prachtig thema zijn voor een congresdag. Een eerste bijdrage ligt er al: in zijn oratie geeft professor Frank Kessler een profielschets van een huis waarin ruimte is voor vele bewoners.⁹

Zoals gezegd, de tijd is rijp voor een bruisende academische conversatie over het vak filmstudies, zowel uit strategisch oogpunt (de erkenning van filmstudies is nog steeds niet diepgeworteld) als uit praktisch oogpunt (de coördinatie van filmstudies kan tijdswinst opleveren en het curriculum ten goede komen) en natuurlijk uit ideële overwegingen (de uitwisseling van gedachten verbetert de wereld).

Met dank aan de kritische en behulpzame proeflezers. Reacties zijn welkom op bosma@fhk.eur.nl

Drs. Peter Bosma (1960) studeerde Theaterwetenschap aan de Universiteit Utrecht, was cursusteamleider Filmkunde aan de Open Universiteit en bereidt momenteel een proefschrift voor over de waardering van het cinematografisch erfgoed. Hij is gastdocent aan onder andere de Universiteit Utrecht (Instituut voor Media en Representatie), de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten te Den Haag, de Erasmus Universiteit Rotterdam en het HOVO in Rotterdam.

Voor meer informatie over Filmstudies: zie www.boekman.nl

Interdisciplinaire
perspectieven hebben
het voordeel van
potentieel vruchtbare
kruisbestuivingen, maar
brengen ook het gevaar
met zich mee van
richtingensrijd over de
juiste methode

Potemkin Dolly Rudeman 1925

Literatuur

- Allen, R.C. & D. Gomery (1985) *Film History: Theory and Practice*. New York: Knopf.
- Bock, H.-M. & W. Jacobsen (red.) (1997) *Film. Quellen und Methoden der Filmforschung*. München: edition text + kritik.
- Bordwell, D. & N. Carroll (red.) (1996) *Post-Theory. Reconstructing Film Studies*. Wisonsin: University of Wisconsin Press.
- Bosma, P. (2003) 'Filmstudies, the state of the art'. In: *E-view, elektronisch magazine over theater, film, televisie & digitale media* nr. 1 (<http://comcom.uvt.nl/e-view/bosma.htm>).
- Buckland, W. (1998) *How to Teach Yourself Film Studies*. London: Hodder & Stoughton.
- Dyer, R. (1998) 'Introduction to Film Studies' In: Hill, J. & P. Church Gibson (red) *The Oxford Guide to Film Studies*. Oxford: Oxford UP, 3-10.
- Gledhill, Ch. & L. Williams (red.) (2000) *Reinventing Film Studies*. London: Arnold.

- Hogenkamp, B. (1999) *Ogen en oren tekort? De wetenschap en de audiovisuele media* (oratie 12 maart). Utrecht: Nederlandse Audiovisueel Archief / Faculteit der Letteren, Universiteit Utrecht.
- Hommel, M. (1991) 'Filmgeschiedschrijving'. In: Bosma, P. (red.), *Filmkunde. Een inleiding*. Nijmegen: Sun/Open universiteit, 119-164.
- Hoogerman, L. (1998) *Gids voor Mediastudies in Nederland* (NAA-werkuitgave nr. 18). Amsterdam: Nederlands Audiovisueel Archief (2e druk).
- Raessens, J. (2002) 'Cinema and beyond. Film en het proces van digitalisering'. In: Mul, J. de (red.) *Filosofie in cyberspace. Reflecties op informatie en communicatietechnologie*. Kampen: Klement, 119-154. Op internet: <http://comcom.kub.nl/e-view/01-1/raes.html>.
- Tee, E. (1985) 'Studeren: een overzicht van het film- en televisieonderwijs in Nederland'. In: *Skrien* 143 (sept./okt.), 52-55.

- 1 Voor een korte biografische schets over Van Domburg, zie: Slot, P. (1995) 'Janus van Domburg (1895-1983). Filmpaus in Nederland'. In: Dibbets, K. e.a. (red.) *Jaarboek Mediageschiedenis*, nr. 6. Amsterdam: Stichting beheer IISG/Stichting Mediageschiedenis, 98-111.
- 2 Voor reflectie over de Nederlandstalige mediageschiedenis, zie onder andere (in chronologische volgorde):
- Vree, F. van (1993) 'Media history in the Netherlands – some observations'. In: *GBG Nieuws* 25, 4-9.
- Vree, F. van & P. Slot (1993-94) 'De toekomst van de mediageschiedenis'. In: *GBG Nieuws* 27, 4-11.
- Hogenkamp, B. (1993-94) 'Enige kanttekeningen bij het symposium De toekomst van de Mediageschiedenis'. In: *GBG Nieuws* 27, 12-16.
- Elsaesser, Th. (1994) 'What might we mean by media history?'. In: *GBG Nieuws* 28, 19-25.
- Wijffjes, H.B.M., J.H.C. Blom & D.J. van de Kaa (red.) (1995) *Mediageschiedenis: kansen en perspectieven*. Eindrapport van de Commissie ter Bevordering van Mediahistorisch onderzoek (CBMO) van de Sociaal-Wetenschappelijke Raad. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
- 3 Zie onder andere (in chronologische volgorde):
- Tee, E. (1982) 'Filmonderwijs. Een gesprek met Eric de Kuiper'. In: *Skrien* 121 (september) 20-22.
- 'Versus projecten en een interview met Eric de Kuiper'. In: *De Filmkrant*, nr. 47, juni 1985, 9-12.
- Hesling, W. (1987) 'Recent Film and Television Research in the Netherlands and Belgium'. In: *Film- und Fernsehwissenschaft in der Bundesrepublik Deutschland*. Münster: Nodus Publikationen.
- Blondeel, J. et.al. (1988) 'Filmonderwijs: vijf opvattingen'. In: *Andere Sinema* 88 (nov./dec.), 4-19.
- Linthors, G. (1991) 'Film omgeeft ons overal. Interview met Thomas Elsaesser'. In: *De Filmkrant*, nr. 118, december, 3-5.
- Bernink, M. & M. Hommel (1991-92) 'Gesprek met Thomas Elsaesser'. In: *Skrien* 181 (dec./jan.), 36-39.
- Smelik, A. (1994). 'Leve de Nederlandse filmwetenschap? Interview met William Uricchio'. In: *De Filmkrant*, nr. 143, maart, 16.
- Barten, E. & J. van der Burg (1998) 'Na het optimisme volgde de kater – interview met Bert Hogenkamp'. In: *De Filmkrant*, juni, 25.
- 4 Aan de Universiteit Antwerpen bestaat sinds 2003 een master 'Filmstudies en Beeldcultuur', aan de Rijksuniversiteit Groningen is het bestaande bijvak filmstudies omgebouwd tot een bachelorspecialisatie 'Kunsten, cultuur en media' en er is een nieuwe minor in de maak, 'Film en sociale context'. Aan de Erasmus Universiteit Rotterdam heeft men de master 'Mediajournalistiek' ontwikkeld. In Maastricht is binnen Cultuurwetenschappen aandacht voor filmstudies en in 2005 start daar een Engelstalige master mediacultuur.
- 5 De prof. Peters Prijs is een initiatief van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, voor meer informatie zie de GBG-website: www.geschiedenisbeeldgeluid.nl/profpetersprijs.html.
- 6 Voor een discussie over het onderwijs in filmgeschiedenis en filmgeschiedschrijving, zie: SCS Committee on Teaching (2001) 'Introducing Students to Film'. In: *Cinema Journal* 41, no 1.
- 7 Naast de FIAF-congressen ontstond een platform voor filmhistorici in de vorm van jaarlijkse festivals. Sinds 1982 bestaat het festival Giornate del Cinema Muto in Pordenone, later aangevuld met het meer publieksgerichte Festival Cinema Ritrovato in Bologna. Er is ook sprake van een groeiende traditie van wetenschappelijke congressen, zoals de Conferentie in Udine. Daarnaast bestaat Domitor, een internationale stichting ter promotie van de studie van de vroege cinema.
- Enkele webadressen:
FIAF (Fédération Internationale des Archives du Film) [:www.fiafnet.org](http://www.fiafnet.org)
Giornate del Cinema Muto (Pordenone): www.cinetecadel-friuli.org/gcm
Festival Cinema Ritrovato (Bologna): www.cinetecadibologna.it
Conferentie van Udine: www.uniud.it/udineconference. In 2002 was het thema remakes van zwiigende films ('Film and its Multiples') in 2003 gevolgd door het thema 'Film's Thresholds'.
Domitor: www.domitor.org. De eerste voorzitter was de Canadese filmhistoricus André Gaudreault, verbonden aan de Franstalige universiteit van Montreal en ook leider van het omvangrijke onderzoeksproject GRAF, dat gericht is op een complete inventarisatie van alle films uit periode 1899-1907. Gaudreault werd bij Domitor opgevolgd door Paolo Cherchi Usai, opgevolgd door de Amerikaanse filmhistoricus Tom Gunning, in 2003 opgevolgd door Frank Kessler. Het 8e Domitor Colloquium vindt plaats in Nederland, van 19 t/m 23 juni 2004.
- 8 Cherchi Usai, Paolo (2000) *Silent Cinema: An Introduction*. London: British Film Institute (2th ed).
- Maden, Frank van (ed.) (1993). *Audiovisuele collecties*. Hilversum: uitgeverij Verloren.
- Bilteeryst, D. & R. Vande Winkel (eds.) (2004) *Bewegend Geheugen*. Een gids voor Audiovisuele Bronnen. Gent: Academia Press.
- 9 Kessler, Frank (2002) Het idee van vooruitgang in de mediageschiedschrijving (oratie 11 november). Utrecht: Faculteit der Letteren, Universiteit Utrecht.